[לז. - לז:]

ופת דוחן בתחלה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות. זה אינו לשון התלמוד אלא הרב אלפסי ז"ל כתב כן מפני שסובר שאין דין האורז והדוחן שוה וסמך על מאי דאמרינן בגמ' (לז.) רבי יוחנן בן נורי אומר אורז מין דגן ואע"פ שאין הלכה כמותו אפ"ה כיון שאנו רואין (שיש) מי שסובר דאורז מין דגן הוא ואינו סובר כן בדוחן וכיולא בו למדנו שאין דינם שוה ועל האורז מברך תחלה בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות רבות ועל הדוחן אינו מברך אלא שהכל.

וגאון אחד אמר שאפילו על הדוחן מברך בורא מיני מזונות דכיון שאין הלכה כר' יוחנן בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא ואפ"ה אמרינן דמברך עליה בורא מיני מזונות מפני שהוא מזון כדוחן או כשאר דגרים (לח) שאנו רואין שהם מזון כגון המין שקורין פיגל"ו בלעז מברך עליהם ג"כ בורא מיני מזונות.

ולזו הסברא נוטה דעת הרב מורי גר"ו ומביא ראיה מדאמרינן (לו:) רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שהוא מחמשת המינים מברכין עליו בורא מיני מזונות ומקשינן עלייהו בגמרא היאך אמרו דכל שהוא מחמשת המינין בלבד מברכין עליו ואורז לא מברכין עליו בורא מיני מזונות והתניא המיאו לפניו פת אורז ופת דוחן מברך עליו תחלה ופוף כמעשה קדרה דמשמע דכמו שמברכין על מעשה קדרה בורא מיני מזונות הכי נמי מברכין על האורז ועל הדוחן והיכי סבירא להו שאין מברכין אלא על חמשת המינין בלבד ודחינן להעמיד דברי רב ושמואל כמעשה קדרה ולא מעשה קדרה כמעשה קדרה דבעינן ברוכי תחלה ופוף ולא מעשה קדרה דאילו מעשה קדרה בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ואורז בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות ומאחר שזה הדמוי לא בא אלא להעמיד דברי רב ושמואל ואנו רואים שדבריהם אינם הלכה לא נימוק לדמוי ותשאר הברייתא כפשטה דפת אורז ופת דוחן מברך עליה תחלה ופוף כמעשה קדרה שר"ל שיברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש* שיותר מורה לשון כמעשה קדרה שבא לומר שיברך עליו בורא מיני מזונות משיברך עליו תחלה ופוף שאם כן היה יכול לומר פת אורז ופת דוחן תחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות ומעשה קדרה תחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ומדלא אמר הכי שמעינן דכמעשה[2] קדרה שהזכירה הברייתא לא רצה לומר אלא שיברך עליו בורא מיני מזונות כפי פשט הלשון כמו שכתבנו ואפילו הכי עדיין נצטרך לפרש שאינו ר"ל כמעשה קדרה לגמרי* אלא כמעשה קדרה לענין ברכה דאשונה שמברך עליהם בורא מיני מזונות אבל לא יברך עליו לבסוף ברכה מעין שלש כמו שמברך על מעשה קדרה אלא בורא נפשות בלבד כדאמר לעיל תני גבי אורז ולבסוף ולא כלום.

הנה למדנו מברייתא זו שהאורז והדוחן דינן שוה ועל שניהם מברך מתחלה בורא מיני מזונות כמו על מעשה קדרה שהרי הברייתא הזכירה את שניהם והוא הדין נמי לכל דבר שהוא מזון ודרך לאכלו למזון כמו הפיגל"ו שמברך עליו תחלה בורא מיני מזונות.

והפת שעושין מקטניות כגון פת של פולין וכיולא בו נראה שאין מברכין עליו אלא שהכל שאין דרך לעשות פת כל כך מהקטניות כמו מהאורז והדוחן ולא דיינינן להו[3] מזונות. ומ"ת ולמה לא יברך על הפת של קטניות ב"פ האדמה כמו שמברך על הקטניות ואם תאמר מפני שנשתנה למעליותא אישתנה דמעיקרא קטניות והכא פת. ואומר מורי הרב נר"ו דהכא מפני מעלתו ירד דכיון שנשתנה ולא מתורת פרי אין אנו יכולין לומר עליו בפה"א וברכת הפת אין אנו יכולין לומר ג"כ אלא בחמשת המינין על כן אנו מברכין עליו הברכה שכוללת הכל ואפילו הפת כדתנן (מ.) ועל כולם אם אמר שהכל יצא נמצא שמפני שהגיע לשם פת חל עליו ברכת שהכל שכוללת הפת אע"פ שהיא גרועה. ואפשר לומר שמפני שדרך אכילתו והנאתו כל השנה היא כשהוא פרי ועכשיו יצא מתורת פרי ואין דרך הנאתו בכך לפיכך גרע מהברכה שלו הלכך בפת של קטניות אז בקמח שלהם שמבשלין אותו ועושין ממנו מאכל מברך תחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות.

ובפת אורז ודוחן וכיולא בהן מברך בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות. מיהו נראה למורי הרב נר"ו שיש הפרש בין האורז והדוחן שעל האורז מברך עליו בורא מיני מזונות ואפילו כשהוא שלם אבל על הדוחן אינו מברך עליו כשהוא שלם אלא אחר שאין דרכו אלא על ידי כתישה או טחינה אבל האורז דרכו לאכלו אפילו שלם ועוד דהכי משמע בהדיא בגמרא דגרסינן התם (לז.) ואורז לאו מעשה קדרה הוא והא תניא ואלו הן מעשה קדרה חילקא טרגיס ואורז זרוד וערסן ופי' חילקא שנחלק הגרעין לשנים וטרגיס שנחלק לשלשה הנה שבחמשת המינין אמר חילקא וטרגיס ואורז הזכיר אותה בפתח דמשמע דאפילו כשהוא שלם הוא בכלל מעשה קדרה ואם איתא דאורז לא דיינינן ליה כמעשה קדרה כשהוא שלם ה"ל למימר ואלו[7] הן מעשה קדרה חילקא טרגיס של חמשת המינין ושל אורז ומדלא אמר הכי שמעינן שאפילו כשהוא שלם מברכין עליו בורא מיני מזונות* מה שאין כן בדוחן. ונראה שמפני זו המעלה שיש באורז מהדוחן הזכירו בגמ' האורז יותר והקשו ואורז לא מברכין עליה:

וריהטא בין דמפשי ביה קימחא ובין כמו תבין קדרה שאמרנו למעלה שעשוי מקמח ומדבש אלא שזה אינו עבה כל כך:

האי חביצא אי אית ביה פירורין כזית מברך עליו המוציא ושלש ברכות. פירש"י ז"ל דחביצא הוא פירורין מפת שמטגנין עם הדבש או עם השמן ע"י אילפס ורב יוסף סבירא ליה אי אית ביה פירורין כזית מברך עליו המוציא ולבסוף שלש ברכות ואי לית ליה[11] פירורין כזית מברך בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ורב ששת אמר אפילו אין בפירורין כזית מברך עליו המוציא ונחלקו בפירוש הברייתא (לז.) דהכוסס את החטה דרב יוסף מפרש מאי דאמר בזמן שהפרוסות קיימות מברך עליו המוציא רוצה לומר שיש בהם כזית ולפיכך אמר שמברך עליו המוציא ושלש ברכות אין הפרוסות קיימות רוצה לומר שאין בהם כזית ולפיכך אמר שמברך עליו בורא מיני מזונות וכן פירשו בירושלמי דגרסינן התם (ה"א) עד כמה הן פרוסות עד כזית ורב ששת היה מפרש*הברייתא כן בזמן שהפרוסות קיימות אפילו אין בהם כזית כיון שהם קיימות מברך עליהם המוציא ושלש ברכות אבל אין הפרוסות קיימות מברך עליהם בורא מיני מזונות כיון שאין

[לז. - כו:]

בורא נפשות רבות כדתריצנא להא מתניתא [לז:] תני גבי אורז ולבסוף אינו מברך עליו ולא כלום וקיימא לן דכל ולבסוף ולא כלום מברך בורא נפשות רבות (לז.) והני מילי בדאיתיה לאורז בעיניה אבל על ידי תערובות לא [8]דקי"ל בהא כרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שיש בו מחמשת המינין מברכים עליו בורא מיני מזונות דלא איתותב רב ושמואל אלא לענין כל שהוא מחמשת המינין דאיתיה בעיניה אבל כל שיש בו מחמשת המינין דליתיה בעיניה אלא על ידי תערובות לא איתותב הלכך קי"ל כותייהו בהא דליכא מאן דפליג עלייהו ועוד דסוגיין כותייהו. [9]ופת [2]דוחן בתחלה מברך [3]שהכל* ולבסוף בורא נפשות רבות (לז:) [2]וריהטא דמחוזא בין דמפשי ביה קימחא ובין דלא מפשי ביה קימחא מברך עליו בורא מיני מזונות כרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שיש בו מחמשת המינין מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש: אמר רב יוסף האי חביצא אי אית ביה פירורין [4]כזית *מברך עליה המוציא לחם כו: ושלש ברכות ואי לית ביה פירורין כזית

[לז:] **והא** דתניא לקט מכולן כזית ואכלו אם חמץ הוא ענוש כרת אם מצה הוא יוצא בה ידי חובתו בפסח אפילו לרב יוסף דאמר (פסחים לח:) מצה הנאכלת לשבעה בעינן[8] והכי קאמר: בשל חולין כה"ג אם חמץ הוא* ענוש כרת ואם מצה הוא יוצא בה ידי חובתו בפסח דאי לא תימא הכי חמץ בשיירי מנחה לאחר פתיתה היכי משכחת לה והלא לחמי תודה אין להם פתיתה אלא ע"כ כה"ג בחולין קאמר:

עין משפט

א מיי' פ"ג מהלכות ברכות הלכה י' סמג עשין כז טוש"ע א"ח סימן רח סעיף ז:

ב מיי' שם פ"ג הלכה ד סמג שם טוש"ע א"ח סימן רח סעיף ב:

שיטת ריב"ב

ופי' אורז. פירש בלע"ז: ופי' דוחן. מיל: ריהט"א וחביצא מיני תבשיל הן: דמפשי ביה קימחא. שמרבין בו קמח:

שלטי הגבורים

א הרא"ש (פי' ח) פירש על זה הייטו כשהרוב ממין אחר דבכה"ג בחמשת המינין אפילו רובו ממין אחר מברך עליו במ"מ ע"כ: **ב** [טור שם] **ובעל** הלכות גדולות (שם עמ' סח) כתב בפה"א והרא"ש (שם) כתב נ"ל שדין דוחן כדין אורז לפיהו נמי מין זרע ופועל הלב כמו אורז הלכך תחלה במ"מ ולבסוף בורא נפשות רבות אבל הטעם פת או תבשיל משאר מיני קטניות ליתא בכלל מזון ומברך עליו שהכל ע"כ. וכן כתב גאון כיון דאורז לאו מין דגן הוא ומברכין עליו במ"מ כיון דזרע הוא הדין נמי בדוחן או כשאר דברים שאינו רואין דזייני כגון מין הנקרא פיגלו מברכין עליהן בורא מיני מזונות:

לשון ריא"ז

[ה"א אות יא] **בשלו** ועשאו כעין דייסא או שעשה ממנו פת מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף בג"ר וכן הדוחן כמבואר בקונטרס הרמיות בהרמיה ג'. ומה"ר (מסקי מ"ד עמ' קו) כתב שאם בשל האורז והדוחן עם הדבש הרי הדבש עיקר ומברך שהכל וא"כ שכיון שבשלן כעין דייסא ורצוי לברך עליהן במ"מ הדבש בטל אצלן כדין חמשת המינין כמבואר בקונטרס הרמיות בהרמיה כ':

ג כתב הרא"ש (שם) ורב אלפס כתב ופת דוחן מברך עליו בתחלה שהכל משום דמשמע ליה שאין דין האורז והדוחן שוה מדנקט במלתייהו דרבנן הסוסם את האורז ולא נקט דוחן וא"ל דלאו דאיה היא דלא נקט אורז אלא לאפוקי דל' יוחנן בן נורי ולהשמיענו דאין לו דין חטין דקתני בריש וכן משמע הסוא דלעיל הכיתו לפניו פת אורז ופת דוחן מברכין עליו תחלה ופוף כמעשה קדרה ע"כ:

ד ועיין במיימוני (ברכות פ"ג ה"ח) כי יש נמנעים בדבריו ובקושיי יש ליישבן ולטור המיא כמה תלוקין בדין זה בסימן קסח עש"כ:

הגהות וציונים

מהר"ת ושאר מפרשים

(א) נמי שאנו (ב"ח): (ב) נרצ"ל דכמעשה וכ"ה בדק"ר: (ג) כמזונות בצ"ל (ב"ח): (ד) באלו בצ"ל (ב"ח): צ"ל דאילו. (ר"ח): (ה) בכת"י: בחו': (ו) בורא מיני מזונות בצ"ל ותי' בפה"א נמחק (ב"ח, מהר"ם): (ז) כאשר הגהתי כן מוכיח הענין וכן מוכח באשר"י (סי' ח) ופירש הכתוב כאן (בפרישה) (בדרישה) (סי' רח סק"א) א"א בידי לישבו לפי שאת האלפס וכן תופס בעל הלכות גדולות (עמ' סא) בלשון שני ומיהו בלשון ראשון שונה שם ה"ל אורז בין בשליה בשולי בין אפיה לחם בתחלה בפה"א ולבסוף בגיר מ"ט לאו מין דגן הוא וכן דוחן ואע"ג דפליג ר' יוחנן בן נורי דאמר מין דגן הוא לית הלכתא כותיה והאשרי הביא ביומא זו בשמם וסתרה מיניה ובזה שאין עינינו כלל לפלוגתא דרבי יוחנן בן נורי ורבנן דלא איירי בבישול וכולהו רבוותא פה אחד אורז שבשלו או שעשאו פת במ"מ. תוספות ומרדכי ומיי' וסמ"ג וסמ"ק וכ"כ מהרים (א"ש מהר"ם):

השגות תראב"ד

(א) כתוב שם: **ודא** דתניא דקט מכולן כזית ואכלו וכו' אפילו לרב יוסף דאמר מצה הנאכלת לשבעה בעינן כו': אמר אברהם: אין נראין דבריו שאינו מדבר אלא על חמשת המינין לבד כמו שאמרו בגמרא פרק רבי ישמעאל (פ.) החטין והשעורין וכוסמין ושבלת שועל ושיפון מיירי בחלה ומלטרפין זה עם זה וכו' וקאמרינן נמי דלענין חמץ ומצה נמי מלטרפין אף על פי שאינו בלול:

רש"י

והני מילי בדאיתיה לאורז בעיניה. כלומר שבשלו אלא תערובת קמח אז מברך בתחלה ב"פ האדמה[1] ולבסוף ב"ג רגום כו' אבל ע"י תערובת קמח משיב כמו תבשיל דחמשת מינין ן[1]ועשה תערובות תבשיל אחר והתבשיל הוא הרוב מברך עליו בברכת התבשיל) **דריהטא.** עשוי כעין מכין קדרא בקמח ושמן וכיוב: **בין דמפשי ביה קמחא.** שנתנו בו קמח סלרבה: **חביצא.** אלקו"ק שמפרישים לחם בתלולם: